

УДК 331.215.564

Васюренко Л.В.
кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри обліку й аудиту
Луганського національного аграрного університету
м. Харків

МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЄЮ ОПЛАТИ ПРАЦІ: ДИФЕРЕНЦІЙНІ АСПЕКТИ

У сучасних умовах організація оплати праці – це складний та багаторівневий процес, у якому переплітаються інтереси всіх суб'єктів соціально-трудових відносин (працівників, роботодавців, держави), ринкові та неринкові механізми її формування і регулювання. Удосконалення організації оплати праці на основі більш ефективного поєднання ринкового та неринкового механізмів є пріоритетним завданням державної політики.

Ключові слова: заробітна плата, оплата праці, державне регулювання, організація, механізм.

Васюренко Л.В. МЕХАНИЗМ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ОРГАНИЗАЦИЕЙ ОПЛАТЫ ТРУДА: ДИФФЕРЕНЦИАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ

В современных условиях организация оплаты труда представляет собой сложный и многоуровневый процесс, в котором переплетаются интересы всех субъектов социально-трудовых отношений (работников, работодателей, государства), рыночные и нерыночные механизмы ее формирования и регулирования. Совершенствование организации оплаты труда на основе более эффективного сочетания рыночного и нерыночного механизмов является приоритетной задачей государственной политики.

Ключевые слова: заработная плата, оплата труда, государственное регулирование, организация, механизм.

Vasurenko L.V. THE MECHANISM OF STATE REGULATION OF THE ORGANIZATION OF THE WAGE DIFFERENTIAL ASPECTS

In modern conditions, the organization of remuneration is a complex and multilevel process in which the interests of all subjects of social and labor relations (workers, employers, the state) are intertwined, market and non-market mechanisms of its formation and regulation. Improving the organization of remuneration on the basis of a more effective combination of market and non-market mechanisms is a priority task of state policy.

Keywords: salary, the tax burden, tax heaviness, state regulation, organization, mechanism.

Постановка проблеми. Процеси глобалізації економіки, формування єдиного економічного простору зумовлюють виникнення нових підходів до визначення сутності поняття механізму державного регулювання економіки, зокрема організацією оплати праці. Це зумовило вибір наряду і обґрунтування цілей наукового дослідження, викладеного у цій публікації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Розгляд наукових публікацій дослідників процесу державного регулювання та системи плати праці, таких як О. Бондарук, А. Базилук, В. Вегера, М. Ведерніков, В. Волик, В. Гуменюк, А. Колот, В. Лагутін, Е. Лібанова, К. Складана, свідчить що ними проводяться дослідження в уточненні сутності державного регулювання соціально-трудових відносин. Достатня кількість наукових праць не вирішує питання остаточного та консолідованого визначення сутності механізму організації оплати праці, що регулюється державними інститутами, тому потребує подальшого вивчення та обґрунтування.

Метою статті є дослідження та уточнення теоретичних засад поняття механізму державного регулювання організації оплати праці в національному господарстві країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Досліджуючи етимологію поняття «механізм», можна вказати на його витоки від технічного терміна. Механізм (від гр. *tesisape* – машина, знаряддя) – 1) пристосування всередині машини, приладу, апарату, що приводить їх у рух; 2) внутрішня будова, система, спосіб, що визначають порядок певного виду діяльності [1, с. 355].

Особливої уваги заслуговує визначення економічного механізму авторитетними вченими. Л. Еурвіц, Р. Майерсон і Е. Маскін (лауреати Нобелівської премії з економіки за 2007 р. за «основоположний вне-

сок у теорію економічних механізмів») розглядають будь-яку взаємодію між економічними суб'єктами як стратегічну гру, а механізмом визначають саму форму гри; як опис кон'юнктури, правил дій суб'єктів ринку і наслідків певного набору дій. Механізм – взаємодія між суб'єктами і центром: кожен суб'єкт у приватному порядку посилає центру повідомлення, центр, отримавши всі повідомлення, обчислює передбачуваний результат: $Y = / (m_i, \dots, m_n)$; центр оголошує результат Y і втілює його у життя [2, с. 64–65]. У зазначеному контексті механізм розглядається динамічною конструкторською моделлю розвитку економічної системи, його проекція окреслює вимір майбутнього розвитку економічних процесів у певних економічних, політичних умовах і за реальних обставин ринкової поведінки економічних агентів.

Державне регулювання економіки полягає у формуванні й збереженні природного соціального порядку – вільного вибору, свободи конкуренції, законотворчості, пов'язаного з підтримкою соціальних норм, досягнутого рівня культурного розвитку, а не з втручанням у систему оплати праці, зокрема через ціни, тарифи, забезпечення соціальних гарантій [3, с. 123].

Д. Норт зазначає, що умови складного обміну і пов'язані з ним трансакційні витрати вимагають запуску механізму контролю, ефективного впливу регулюючої сторони, роль якої може виконувати як держава, так і добровільно створені інститути контролю [4, с. 80].

Оскільки формування економічного механізму здійснюється виходячи із базових функцій і принципів економічної політики й спрямовується на досягнення визначеної мети й розв'язання протиріччя розвитку, то його слід розглядати сукупністю фінансово-економічних управлінських методів, інструмен-

тів та стимулів, за допомогою яких держава регулює економічні процеси й забезпечує реалізацію соціально-економічних функцій [5].

Економічний механізм визначається формою організації економіки та її регулюванням, за якими взаємодія виробників зі споживачами за допомогою ринку розв'язує завдання функціонування та розвитку економічної системи. Завдяки такому механізму ринок стає більш упорядкованим, ніж жорстко регульована планова економіка [6, с. 26–28].

М. Корецький розглядає механізм державного регулювання в умовах ринку системою засобів, важелів, методів і стимулів, за допомогою яких держава регулює економічні процеси, забезпечує реалізацію соціально-економічних функцій [7, с. 16].

Механізм державного регулювання, маючи як вертикальний, так і горизонтальний характер, передбачає зміну, заміну, збереження старих чи створення нових параметрів регульованого об'єкта, процесу через різні методи, інструменти, способи та заходи [8, с. 13].

В умовах перехідної економіки механізм державного регулювання є специфічним та неповторним для кожної країни. Його, як зазначає О. Комяков, «необхідно розглядати сукупністю організаційно-економічних методів та інструментів, за допомогою яких виконуються взаємозв'язані функції для забезпечення безперервної, ефективної дії відповідної системи (держави) на підвищення функціонування економіки» [9, с. 8].

У механізмі державного регулювання слід ураховувати інверсійний характер трансформаційних процесів, оскільки економічні перетворення можуть проходити у зміненому, а також у зворотному порядку до економічних процесів класичної ринкової економіки. Адже економіка Заходу до сучасної її структури рухалася від дрібної приватної власності до більш великої, від вільної конкуренції і вільного ціноутворення до монополії і включення механізмів державного регулювання. Економіка України, максимально одержавлена й зрегульована, мала рухатись у протилежному напрямі [10, с. 4].

Провівши аналіз теоретичних підходів щодо визначення механізму державного регулювання економіки, слід вказати на високий ступінь термінологічної розрізненості, що є неприйнятним для об'єктивних наукових досліджень.

Дослідник науково-технічного напрямку сумісності механізмів Л. Хауелл (університет Бригам Янг, США) оперує визначенням механізму як особливого пристрою, що використовується для трансферу й трансформації руху, сили або енергії в напрямі від входу до виходу [11, с. 12].

У. Ешбі зазначав, що у повсякденному житті ми зіштовхуємося з системами, внутрішній механізм яких не відкритий повністю, тому для спостереження доводиться застосовувати методи, що відповідають «чорному ящику» [12, с. 128]; незважаючи на різні межі професійних досліджень, кожний механізм пристосований до своєї мети, яку можна визначити підтримкою значень деяких суттєвих змінних у допустимих межах.

Ф. Хайек намагається пояснити економічний механізм із точки зору отриманих результатів на мікроекономічному рівні досліджень. Оскільки закономірності суспільного розвитку генеруються на рівні системи спонтанного економічного порядку, то все те, що стосується вільного підприємництва і реалізації ринкових свобод споживачів, умовно поши-

рюється на ціле суспільство. Незважаючи на те, що зазначений підхід частково виявляється придатним для пояснення ринкового механізму, його недостатньо для формування державної економічної політики. Державне регулювання економіки полягає у формуванні й збереженні природного соціального порядку – вільного вибору, свободи конкуренції, законотворчості, пов'язаної з підтримкою соціальних норм, досягнутого рівня культурного розвитку, а не з втручанням у систему оплати праці, зокрема через ціни, тарифи, забезпечення соціальних гарантій [3, с. 123].

Т. Пепа визначає, що механізм державного регулювання, маючи як вертикальний, так і горизонтальний характер, передбачає зміну, заміну, збереження старих чи створення нових параметрів регульованого об'єкта, процесу через різні методи, інструменти, способи та заходи [8, с. 13].

Л. Мельник наголошує на тому, що економічний механізм визначається формою організації економіки та її регулювання, за якою взаємодія виробників зі споживачами за допомогою ринку розв'язує завдання функціонування та розвитку економічної системи. Завдяки такому механізму ринок стає більш упорядкованим, ніж жорстко регульована планова економіка [13, с. 26–28].

На думку М. Корецького, механізм державного регулювання в умовах ринку потрібно визначати системою засобів, важелів, методів і стимулів, за допомогою яких держава регулює економічні процеси, забезпечує реалізацію соціально-економічних функцій [7, с. 16]. Як зазначає О. Комяков, в умовах перехідної економіки механізм державного регулювання є специфічним та неповторним для кожної країни, то його «необхідно розглядати сукупністю організаційно-економічних методів та інструментів, за допомогою яких виконуються взаємозв'язані функції для забезпечення безперервної, ефективної дії відповідної системи (держави) на підвищення функціонування економіки» [9, с. 8].

У механізмі державного регулювання слід ураховувати інверсійний характер трансформаційних процесів, оскільки економічні перетворення можуть проходити у зміненому, а також у зворотному порядку до економічних процесів класичної ринкової економіки. Економіка країни, максимально одержавлена й зрегульована, мала рухатись у протилежному напрямі [11, с. 4].

Модернізація механізму державного регулювання організацією оплати праці вимагає встановлення підходів і теоретичних принципів, на основі яких має відбуватися регулювання. Ідеться про формування методології регулювання оплати праці, під якою слід розуміти сукупність цілей, систему підходів, принципів, логічної організації дій, процедур, методів, методик, інструментів, заходів, що створюють цілісну систему, за допомогою якої здійснюватиметься регулювання оплати праці. Про необхідність втручання державних інститутів в організацію оплати праці на національному рівні свідчить динаміка показників реальної та номінальної заробітної плати в країні, яка відображена на рис. 1, 2.

Для характеристики рівня оплати праці застосовують поняття номінальної та реальної заробітної плати. Номінальна заробітна плата – це нарахована сума грошей, яку отримує найманий працівник (як винагороду за свою працю), або грошовий вираз вартості праці. Одиницею виміру номінальної заробітної плати є її погодинна ставка, розмір якої визначається співвідношенням попиту й пропозиції на

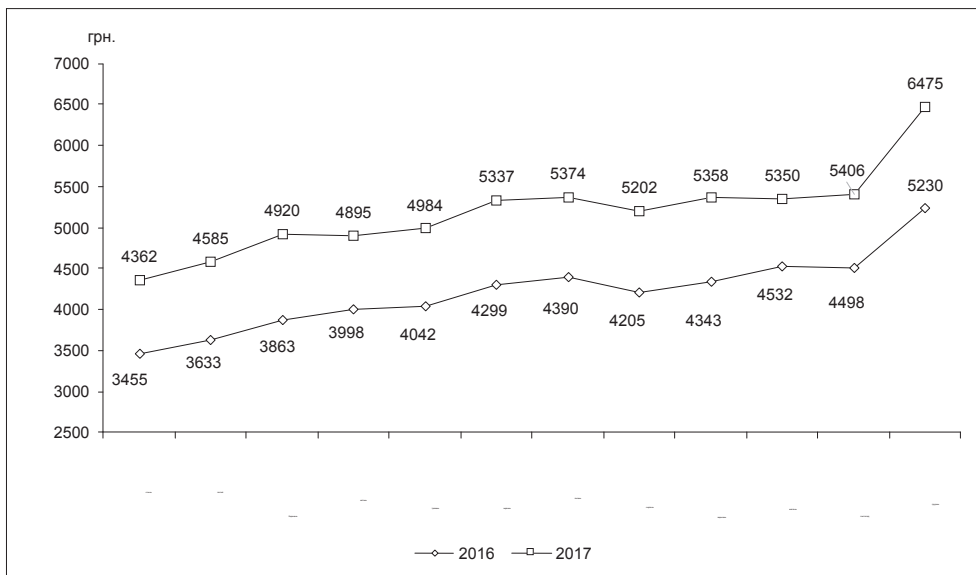

Рис. 1. Динаміка номінальної заробітної плати по місяцях у 2016–2017 роках
Джерело [14]

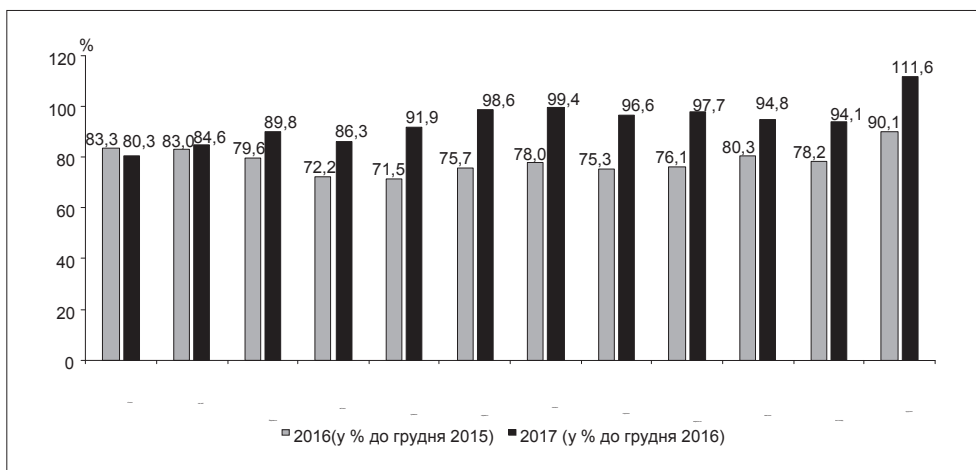

Рис. 2. Динаміка реальної заробітної плати по місяцях у 2016–2017 роках
Джерело [14]

сегментованому ринку праці, що залежить від стану економіки держави.

Проведений аналіз особливостей оплати праці в системі вищої освіти дав змогу визначити вихідні концептуальні положення, що відображають сукупність ідей, які повинні лежати в основі розробки та функціонування механізму державного регулювання організації оплати праці, зокрема:

- рівень оплати праці має визначатися рівнем соціального та економічного розвитку держави;
- ості диференціації та підвищення мінімальної оплати праці.

Але номінальна заробітна плата не дає точного уявлення про дохід на фактор праці, адже в різний час (наприклад, протягом року) за одну й ту ж грошову суму можна придбати різну кількість життєвих благ. Підвищення цін на товари й послуги (або зростання вартості життя) призводить до зменшення купівельної спроможності номінального заробітку (грошей). Ось чому доводиться розрізняти номінальну та реальну заробітну плату.

Реальна заробітна плата – це кількість товарів і послуг, яку можна придбати на номінальну заробітну плату за існуючого рівня цін і податків, або натуральний вираз ціни праці. Реальна заробітна плата визначається трьома факторами: 1) величиною номінальної заробітної плати; 2) розміром податків; 3) рівнем цін на товари й послуги. Ціновий фактор в обчисленнях величини реальної заробітної плати враховується у вигляді індексу цін споживчих товарів і послуг. Дослідивши динаміку темпів зростання реальної заробітної плати у 2016 та 2017 роках за місяцями, вкажемо на позитивну тенденцію зменшення відриву розміру реальної зарплати від номінальної, що свідчить про уповільнення інфляційних процесів в економіці. Однак розмір реальної зарплати залишається меншим номінальної. На нашу думку, з метою досягнення рівності цих двох показників фактора праці державні інститути повинні втручатися, регулюючи цю ланку механізму організації оплати праці відповідними інструментами.

Дослідивши думку науковців щодо теоретичних підходів у визначенні механізму державного регулювання, слід вказати на високий ступінь термінологічної розрізненості. Ураховуючи відсутність єдиного підходу до визначення сутності поняття механізму державного регулювання, зокрема організацією оплати праці, ми формулюємо сутність цього поняття як внутрішній устрій державних інститутів, який здійснює кінематичний рух окремих його ланок із метою упорядкування організації трудових відносин.

Саме кінематика, тобто рух ланок механізму без урахування сил ззовні, що зумовлюють цей рух, зосереджуючись на невинному моніторингу та впливі державними інструментами, додаючи точкове реагування на ланки оперативного регулювання, що виникають.

На нашу думку, можливо виокремити деякі точки зору з боку державних інститутів щодо регулювання організацією оплати праці:

- регулювання оплати праці має базуватися на математичних залежностях між основними трудовими показниками, а також показниками, що формують величину витрат на оплату праці;

- в оптимізації витрат на оплату праці певну суму коштів слід виділяти на матеріальне стимулювання працівників. Під час визначення величини коштів, що спрямовуються на матеріальне заохочення, враховується рівень оплати праці;

- витрати на оплату праці є величиною, яка може змінюватися внаслідок розроблення та реалізації певних організаційно-економічних заходів;

- для регулювання оплати праці слід створювати спеціальні інформаційно-аналітичні системи.

Зазначені положення відображають сукупність ідей, які визначають наукову позицію під час створення механізму державного регулювання організацією оплати праці, тобто є методологічним підходом на філософському та прескриптивному рівні.

Висновки з проведеного дослідження. На основі узагальнення різних підходів щодо визначення механізму організації оплати праці здійснено уточнення та надання власного трактування сутності поняття

механізму державного регулювання, зокрема організацією оплати праці. Таким чином, аналіз існуючих трактовок став підґрунтям удосконалення визначення цього поняття. Підвищенню ефективності державної політики у сфері трудових відносин сприятиме модифікація організаційно-методологічних засад стратегічного управління, що ґрунтується на зміні нормативно-статусної моделі механізму державного регулювання організацією оплати праці.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Економічна енциклопедія: у трьох томах / ред. кол.: відп. ред. С.В. Мочерний та ін. Київ: Видавничий центр «Академія», 2002. Т. 2. 848с.
2. Britannica book of the year 2008 / editor: Karen Jacobs Sparks and others. Chicago: Encyclopaedia Britannica, 2008. 880 p.
3. Хайек Ф. Частные деньги; Институт национальной модели экономики. Тверь: ИНМЭ, 1996. 230 с.
4. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики. Москва: Фонд экономической книги «Начала», 1997. 180 с.
5. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю. Сурмін, В. Бакуменко, А. Михненко та ін.; за ред. Ю. Ковбасюка, В. Трощинського, Ю. Сурміна. Київ: НАДУ, 2010. 820 с.
6. Мерзляк А., Яцук Н. Система механізмів державного регулювання рекреаційної сфери України: монографія. Запоріжжя: КПУ, 2011. 248 с.
7. Корецький М. Державне регулювання аграрної сфери у ринковій економіці: монографія. Київ: Вид-во УАДУ, 2002. 260с.
8. Пепа Т. Домінанти соціального розвитку країни в контексті реалізації його конкурентної парадигми. Інвестиції: практика та досвід. 2015. № 3. С. 11–14.
9. Комяков О. Державне регулювання перехідної економіки: автореф. дне. на здоб. наук. ступ. канд. екон. наук. Київ, 2000. 19 с.
10. Новый курс: реформи в Україні. 2010–2015. Національна доповідь / за заг. ред. В. Гееця та ін. Київ: НВЦ НБУВ, 2010. 232 с.
11. Larry L. Howell. Compliant Mechanisms. New York: Wiley-Interscience. 2001. 356 p.
12. Эшби У. Введение в кибернетику; под. ред. В. Успенского. Москва: Издательство иностранной литературы. 1959. 432с.
13. Мельник Л., Вінченко І., Корецький М. Ринок, його елементи та їх взаємодія. Запоріжжя: ГУ «ЗІДМУ», 2002. 158 с.
14. Державна служба статистики України: офіційний сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
15. Современная экономика труда: моногр. / В. Куликов, Г. Слезингер, А. Никифоров и др. Москва, 2001. 396 с.